

ŞƏRQŞÜNASLIQ**UOT 84.34****QƏDİM FARS MIXİ YAZILARINDA
DİLİN FONEM İNVENTARININ SƏCİYYƏSİ****Ə.B.MƏMMƏDOVA**
Bakı Dövlət Universiteti
kamillik@mail.ru

Qədim fars mixi yazılarında dilin fonem inventarının səciyyəsi Məqalədə qədim mixi yazıları, onların oxunması, yazının sistemi və quruluşundan bəhs edilir. Mixi əlifbada əks olunan qədim fars dilinin maraqlı fonem inventarı olmuşdur. Belə ki, bu dildə saitlər üçün 3; /a/ ilə bitən samitlər üçün 22; /u/ ilə bitən samitlər üçün 7; /i/ ilə bitən samitlər üçün 4 işarə var imiş. Bu fakt bir daha fars dili fonetik quruluşunun uzun və müxtəlif mərhələli inkişaf yolu keçdiyini göstərir.

Açar sözlər: mixi yazısı, qədim fars dili, samit, sait, diftonq, qısa sait, uzun sait

Farsların tarix boyu istifadə etdikləri (mixi, pəhləvi, ərəb) əlifbaları uzun tarixi inkişaf yolu keçmişdir. Həmin tarixi inkişaf yolunu araşdırmaq, onun ümumi cəhətlərini müəyyənləşdirmək və bu əlifbalar arasında oxşar və fərqli cəhətləri tapmaq iranşünaslığın aktual məsələlərindən biridir. Eyni zamanda, bu əlifbaların konsonant və vokalizm sistemini müəyyən etmək tədqiqat baxımından daha önəmlidir. Fars dilinin fonetik quruluşu ümumilikdə böyük tarixi təkamül prosesi və mürəkkəb inkişaf yolu keçmiş, müxtəlif mərhələlərdə bir-birini əvəz edən bu prosesin məntiqi sonluğu olaraq bugünkü fars dilinin fonetik sisteminin yaranması ilə nəticələnmişdir.

Fars dilinin tarixi inkişaf mərhələləri öz dil xüsusiyyətlərinə görə 4 yerə bölünür:

- 1.Qədim fars dili (mixi əlifba)
- 2.Orta fars dili (Pəhləvi əlifbası)
- 3.Dəri və yaxud yeni fars dili (ərəb əlifbası)
- 4.Müasir fars dili (ərəb əlifbası)

Qədim fars dili –Mixi yazıları və onların oxunması tarixindən

İndiki Şiraz yaxınlığında Əhəmənilərin qədim paytaxtı Persepol xaraba-

lıqlarının saray divarları və sütunlarında, daşlar və qayalar üzərində müxtəlif yazı nümunələri saxlanılmışdır. Bu yazıların nisbətən tam təsviri italyan səyyahı Pyetro della Valle tərəfindən verilmişdir. O Avropada ilk dəfə tanış olduğu bir neçə yazı işarələrinin üzünü çıxarmışdır. Öz zahiri görünüşünə görə bu yazılar mixi adını aldı. Ancaq onun tam “mixi xətti” kimi adlandırılması Engelbert Kəmpfer tərəfindən dəqiqləşdirildi. XVIII əsrdə bir neçə mixi yazı, o cümlədən, məşhur səyyah J.Şarden (1711) tərəfindən nəşr edilmiş Persepol yazılarından biri tam şəkildə çap olundu. 1765-ci ildə daniyalı səyyah Karsten Nibur tərəfindən çəkilmiş və 1778-ci ildə çap edilmiş Persepol yazıları daha böyük əhəmiyyətə malikdir. Nibur mixişəkilli hərflərin istiqamətinə görə bir zamanlar Pyetro della Valle kimi belə nəticəyə gəldi ki, mixi yazılar soldan sağa doğru yazılır. Nibur, həmçinin yazıların üç dildə verilməsini kəşf etdi. Niburun gətirdiyi yazı sürəti üstündə bu yazıların sirrini açmaq istəyən bütün alimlər işləmiş və hər biri bu işdə müəyyən irəliləyiş əldə etmişdir (13, 50 – 53).

Onlardan biri O.Tixsen tez-tez sözlərdə təkrar olunan əyri xəttin sözcüyü olduğunu müəyyən etdi. Başqa bir daniyalı Fr.Münter bu sarayın divarlarına nəzər salaraq hökmdara bac verənlərin zahiri cəhətdən misir və afrika xalqlarının nümayəndələri olduğunu qeyd etdi. Məhz o zamanda Misir və Afrika ölkələri Əhəməni imperiyasına tabe idi. Bununla da Münter bu sarayın Əhəməni sülaləsindən olan qədim Persiya şahları üçün e.ə VI-V əsrlərdə tikildiyini sübut etdi.

Qədim fars mətnlərini oxumağa çalışan Münter tam haqlı olaraq belə bir nəticəyə gəldi ki, Zərdüştlərin müqəddəs kitabı Avestanın dili ilə qədim mixi yazıların arasında yaxınlıq mövcuddur. Bu isə onu göstərir ki, bu dillə alimlər əvvəlcədən Hindistanda tanış imişlər. Çünki burada fars-zərdüştlər icması öz sələflərinin qədim ənənələrinə sadıq qalaraq, Allaha xidmət ayinlərini Avesta kitabı qanunları əsasında yerinə yetirirdilər.

Mirzə Kazım bəy isə bu fikrə şübhə edərək yazırdı: “Mən təsəvvür edə bilmirəm ki, Zərdüştün əsəri ilk dəfə mixi yazıları ilə necə köçürülə bilər?” çünki alim belə bir fikirdə idi ki, mixi yazıları ancaq qayalar üzərinə həkk edilə bilər (14, 202).

Həmçinin Münter təkrar söz qruplarını öyrənib, ikinci qərarını da açıqladı və bildirdi ki, bu yazılarda fəxri müraciət kimi “şah” “şahənşah, şahlar şahı”- sözləri işlədilmişdir. Amma mətni oxumaq, qədim fars dilinin mixi yazılarının mənalarını açmaq daniyalı alimə müyəssər olmadı. Bunu 1802-ci ildə Almaniyanın Qettingen şəhərindən olan məktəb müəllimi, dövrünün mahir şifrə açanı Q.Qrotofend etdi. Qrotofend yazılar üzərində işləyərkən Münterinin fikirlərinə, burada Əhəməni şahlarının titul və xüsusi adlarının əks olunmasına əsaslanırdı. Qrotofend Nibur tərəfindən çap edilmiş bir-birinə yaxın olan iki yazını seçərək onları açmağa başladı. İlk əvvəl qeyd etdi ki, bu iki əlyazmada olan 2 - 3 və 4 – 5-ci qrup sözlər təkrar olunur, həmçinin birinci əlyazmanın 9 – 10-cu qrupundakı ilə ikinci əlyazmanın 8 – 9-cu qrupundakı sözlər də

təkrarlanır. Qrotofend təxmin etdi ki, təkrarlanan işarə qrupları filan “şah” və ya filankəsin oğlu “şahlar şahı”- tərkibləridir. Qrotofend Münterin fikrini təsdiqlədi. Ancaq bu məlumatlar tamlıqla mixi yazılarının oxunmasına kifayət etmirdi, çünki bu yazıların necə səslənməsi hələ alimlərə müəyyən deyildi. İlk əvvəl yeganə cəhd bu yazıların hansı hökmdarlara aid olmasını müəyyən etmək idi. Qrotofendə bu məlumatı təsdiqləməkdə Heradotun “Tarix” əsərində Əhəmənilər imperiyası hökmdarları haqqında yazdığı məlumat kömək etdi (15, 75).

Heradot “Tarix” kitabında yazırdı ki, farsların şahı Kseriks Daranın oğludur. Daranın atası Giştaspdır, o şah olmamışdır. Bu tarixi faktlar Qrotofendi belə qənaətə gətirdi ki, birinci yazını Dara, ikinci yazını onun oğlu Kseriks tərtib etdirib. Avestanın köməkliyi ilə cavan şifrə açan Kseriks və Daranı ilk fonetik səslənməsini açıqladı. Çünki farsların tələffüzü yunanların tələffüzündən fərqli olmalı idi. Sonra bu sözləri əmələ gətirən işarələrin köməkliyi ilə “şah” sözünü oxudu. Qrotofend öz işi ilə sonrakı tədqiqatçılara yol açdı. O, Avesta dilini, demək olar ki, bilmirdi, ona görə də işini davam etdirib mətnin digər cəhətlərinə nüfuz edə bilmədi.

V.V.Struvenin fikrinə görə Qrotofendin qeyri-adi məntiqi və iti zehni qədim Şərq, İran və Avropa üçün qapı açdı. XIX əsrin ortaları ayrı-ayrı tədqiqatçılar qədim fars dili əlyazmalarının, demək olar ki, çoxunun oxunmasına nail olmuşdular. XX əsrdə isə 100-ə qədər əlyazma artıq oxunmuşdu. Xett tayfalarına məxsus sənədlərin açılmasına qədər isə qədim fars dili mətnləri ən qədim mətnlər hesab olunurdu (12, 102 – 104).

Şah Daranın kitabələri. Əhəmənilərdən dövrümüzdə gəlib çatmış ən dolğun, başqa sözlə, ən mühüm kitabələrdən biri Daranın Bisütun qayaüstü yazılarıdır.

Təxminən 2600 il əvvəl I Daranın hökmü ilə Kirmanşah şəhərinin otuz səkkiz kilometrliyində yerləşən Bisütun dağının yüksək yerində onun qələbələri haqqında qayaüstü yazılar həkk olunmuşdur. Yazı I Daranın taxta çıxması ilə bağlı tarixi hadisələr: onun sələfi Kambizin Misirə yürüşləri, Kambizin ölümü, dövlətin özünü Maq adlandıran Qaumata tərəfindən tutulması, Daranın onun üzərində qələbəsi, Dara hakimiyyətinin ilk illərində imperiyanın müxtəlif vilayətlərində qalxan çoxlu sayda üsyanlar haqqında məlumat verir (8, 172 – 173).

Bisütun adına gəldikdə isə onu qayaüstü rəsmlərdən 4 km aralıda yerləşən “Behistan” kəndinin adı ilə bağlayırlar. Bu söz xalq etimologiyasının təsiri nəticəsində “bagastana” (allahların məkanı) sözünün dəyişdirilmiş formasıdır. İlk dəfə isə onu Raulinson ərəb etnoqrafı Yakutanın əsərindən götürərək “Bisütun” kimi işlətmişdir. Mətnlərin oxunma sırası belədir: ilk dəfə qədim fars dili, elam, sonuncu isə akkad mətnidir. Bisütun yazıları oxunduqdan sonra onun üzünün köçürülməsi böyük zəhmət tələb edirdi. Sonradan Kinq və Tompsonun Bisütun yazılarını qüsursuz köçürməsi uzun illər nümunə kimi qaldı (4, 17).

Bisütun yazılarının oxunmasında H.Vesterqard və E.Hinks xüsusi nailiyyət qazanmışlar. Ancaq ilk dəfə olaraq Bisütun yazılarında mixi yazıların olmasını 1835 – ci ildə H.Raulinson kəşf etmişdir. Məlum olduğu kimi Bisütun yazıları üçdillidir (qədim fars, elam və babil (akkad)). Ümumilikdə bu mətnlərin hamısı 1000-dən çox sətiri əhatə edir, lakin ayrı – ayrılıqda bunların neçə sətirdən ibarət olması daim mübahisə doğurur. M.A.Dandamayev “Иран при первых Ахеменидов” adlı kitabında Bisütun qayaüstü yazılarında qədim fars dilinin 515, elam 650, babil (akkad) mətninin isə 141 sətirdən ibarət olduğunu qeyd etmişdir (1, 48; 3, 22). Ancaq bu mətnlər içərisində qədim fars dili baxımından tam dolğun olanı, lakin başqalarına nisbətən çox da yaxşı qalmamış akkad mətnidir.

Mixi əlifba sistemi, fonem inventarı (vokalizm və konsonantizm)

E.ə təxminən 1700-cü ildə meydana gələn mixi yazı paz şəkilli (bir şeyi parçalamaq üçün ucu nazik, getdikcə yoğunlaşan taxta və ya dəmir parçası) xətlərin müxtəlif kombinasiyalarından formalaşmış qədim yazı növlərindən biridir. Mixi yazı əvvəlcə paza bənzər olmamış, işarələr xalis şəkil və müxtəlif əşyalar formasında olmuşlar. Həmin yazı üçün istifadə olunmuş gil lövhələr yazıldıqdan sonra qurudulur, bəzən də bişirilirdi. Yumşaq gil lövhə üzərinə nazik çubuqla həkk olunan şəkillər yazı prosesində mıxşəkilli təsvirlərə, ayrı-ayrı işarələrə çevrilmişdir (7, 3).

	I	II	III	IV	V
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					

Şək. 1.

Qədim mixi işarələrini yaradan şumerlilərin ilk yazısı piktoqrafik xarakterli olmuş və onlar VI minilliyə qədər bu yazı növündən istifadə etmişlər (şəkil 1).

Sonradan assuriyalılar mixi yazını sadələşdirərək onu müəyyən sistemə salmış və yazını şaquli istiqamətə keçirmişlər. Onlar işarələrin sayını 570-ə çatdırmış və təxminən 300-ü daimi işlədilmişdir. Sonradan elam tayfaları mixi yazıları şumerlilərdən almış və təkmilləşdirmişlər. Mixi yazının geniş yayılmasını araşdırıcılar Babil və Assuriya dövlətlərinin qüvvətli olması ilə əlaqələndirmişlər. Məhz bu səbəbdən mixi yazılar Asiyanın bəzi ölkələrində geniş rəvac tapmışdır. Urartulular isə assuriyalılardan bu xətti alaraq daha da sadələşdirmiş və işarələrin sayını 380 - ə çatdırmışlar.

Farslar assuri - babillərin yazısında işlədilən işarələrdən 40-nı götürüb

hərf kimi istifadə etmişlər. Fars mixi yazısı hibrid səciyyəlidir, onda loqoqrafik, sillabik və əlifba yazı sisteminin ünsürləri öz əksini tapmışdır. Qədim fars yazısı I Daradan III Artakseriksə qədər Əhəmənilərin yazılarında tətbiq edilmişdir. Lakin bəzi mənbələrdə deyilir ki, Çiş Pişin hakimiyyəti zamanı mixi xətti daha da sadələşdirildi və artıq onun oğlu Aryaramnənin dövründə bu xəttədən istifadə adi hal aldı. Əhəməni hökmdarlarının təşəbbüsü ilə mixi yazı yenidən yüksəliş yoluna qədəm qoydu. Bu sülalə dövründə mixi yazısı ilə yanaşı arami dili və yazısı da inkişaf etmişdir. Fars mixi yazısı monumental dövlət yazılarında, arami yazısı isə inzibati – təsərrüfat və ticarətdə tətbiq edilirdi. Əhəmənilər sülaləsinin süqutundan sonra İranda mixi yazı, demək olar ki, unuduldu. Arami yazısından isə “fars – arami” yazısı meydana gəlir (8, 23).

Mixi yazılardan 3000 ilə qədər istifadə edilmiş, yeni minilliyin başlanğıcında isə bu yazı növü sıradan çıxmışdır. Mixi kitabələrinin çox olmasına baxmayaraq, bunların hamısının oxunması mümkün olmamışdır. Tədqiqatçıların fikrinə görə mixi yazılar düzgün transliterasiya edilir, lakin onların mənalandırılmasına həmişə inanmaq olmur. Akkad, babil dilləri də mixi yazıların varisi olduğu üçün onları əsasən düzgün oxumuşlar. Lakin şumer yazılarının “varisi bilinmədiyi” üçün şumer mətnlərini istədikləri kimi oxumuşlar. Əlifbanın özünün də çətinlikləri çoxdur. Şumer dilində eyni səslənən sözlər - omonimlər çoxdur. Onlar səslənməsindən yox, mənalardan asılı olaraq müxtəlif işarələrlə verilir. Məsələn, du (tikmək), du (getmək), du (açmaq) feilləri səslənmədə eyni olsa da, ayrı-ayrı şəkillərlə yazılır, amma tum (gətirmək), ara (gəzmək) eyni, bir ayaq şəkli ilə təsvir edilirdi. E.ə. 4 minilliyin sonunda şumer yazısı tədricən təsviri xarakterini itirir, şərti kombinasiyaya çevrilir. Yazı işarələri şumerlərdən vavilonlulara, assuriyalılara, xetlərə, kassitlərə, urartululara, farslara, uqaritlilərə keçir (7, 124).

Şək. 2

Fars mixi yazısı hibrid səciyyəlidir, onda loqoqrafik, sillabik və əlifba yazı sisteminin ünsürləri öz əksini tapmışdır.

Deyilənləri ümumiləşdirsək, qədim fars dilində 36 hərf, 8 ideoqram (اندیشه نگار), 2 sözyarıcı işarə vardır. İdeoqramlar aşağıdakılardır:

XŠ = شاه - xsayasiya

DH = سرزمين - dahyauş

BG = خدا ، بغ ، бага

AM, AMha = اهورامزدا – ahuramazda

BU = زمین ، بوم – bumiş (11, 55; 10, 53)

Şək. 3

Qədim fars dilində saitlər, eləcə də diftonqlar mövcud olmuşdur. “Qədim fars dillində qısa və uzun tərzdə işlənən və mürəkkəb saitlər (diftonqlar) əmələ gətirən 3 sait mövcud olmuşdur” (5, 37). Aşağıdakı cədvəllərdə qədim fars dilinin monofonq və diftonq saitlərini müşahidə etmək mümkündür (cədvəl 1 və 2).

Cədvəl 1

uzun - بلند	qısa - کوتاه
ā	a
ī	i
ū	u

Cədvəl 2

صانتهای مرکب diftonq saitlər	
uzun - بلند	qısa - کوتاه
āi	ai
āu	au

Qədim fars dilində r, u, i bəzən sait, bəzən də samit kimi işlənirdi. Bu cür fonemlərə “yarımsait”lər deyirlər. Buradan görünür ki, qədim fars dilinin saitləri bugünkü kimi sabit olmamış, samitlər müxtəlif funksiyada: yarımsait, sait kimi də çıxış edə bilmişlər. (bax: cədvəl 3)

Cədvəl 3

uzun-sait بالانده	Prototik افزوده	zəif ضعیف
bār	bar	br
wāk	wak	uk

[**𐎠 𐎡 𐎢**] saitdir, lakin bar və bar-da samit, həmçinin uk-da sait; /wāk/ və /wak/-da isə samitdir.

36 səsli qrafemə malik olmuş qədim fars mixi şəkilli yazısında saitlər üçün 3, /a/ ilə bitən samitlər üçün 22, /u/ ilə bitən samitlər üçün 7, /i/ ilə bitən samitlər üçün 4 işarə var imiş.

Möhsün Əbülqasimi yuxarıda adı çəkilən əsərində göstərir ki, qədim fars dilində hər bir sözün işlənmə formasına görə orada iştirak edən saitlər “zəif”, “protetik”, “yüksək səsli” olmaqla 3 yerə bölünürmüş: “Söz kökünün zəif forması “a”sız formadır, əlavə olunmuş forma a-nın olduğu, uzun saitli forma isə a-nın yerinə a (uzun a)-nın işləndiyi formadır ” (5, 56). Sözlərin üç formasından hər biri əslində xüsusi bir məqsəd üçün işlədilirdi. Məsələn, kökün zəif formasından məchul fel protetik formasından məlum fel, uzun saitlə əvəzlənmiş formasından isə icbar fel düzəlirdi.

Uzun saitlər: ā, ū, ī ; qısa saitlər: a, i, u

Uzun diftonqlar: – āi, āu; qısa diftonqlar: – ai, au;

Bəzi samitlər qısa saitlərin hamısı ilə işlənir: /də/, /di/, /du/, /mi/, /mu/, /mə/. Bəziləri isə iki və ya bir saitlə işlənir: /gə/, /gu/, /kə/, /ku/, /rə/, /ru/.

Fars dilindəki 22 samitdən 13-ü bir işarə, 7 samitin hər biri iki işarə, iki samitin hər biri isə üç işarə ilə təqdim olunur. Elə bu səbəbdən alimlər bu xətti “ xətt - e hecayi” adlandırırlar (2, 9). (bax: şəkil 3)

Tələffüz məxrəcinə, yəni əmələ gəlmə yerinə görə samitlərin bölgüsü belədir:

لی = p, b, f, m

دندانى = t, d, n, θ

کامى = c, j

نر مکامى = k, g, x

صفيرى = s, ç, z, ş

و ديگرى = h, v, y, l, r (5, 6)

Qədim fars dilində olan samitlər hind – avropa dillərindən bu dilə keçmiş sonradan isə mixi əlifbanın qaydalarına uyğun olaraq assimilyasiya, karlaşma, dissimilyasiya kimi fonetik hadisələrə məruz qalmışdır.

Nəticə: Avropada mixi yazılarının oxunmasına cəhdlər XVIII əsrdən başlasa da bu işin tamamlanması XIX – XX əsrlərə aiddir. Fars mixi yazısı hibrid səciyyəlidir, belə ki, bu yazılarda loqoqrafik, sillabik və əlifba yazı sisteminin ünsürləri öz əksini tapmışdır. Mixi yazılarında (qədim fars dilində) dilin vokal (sait) və konsonant (samit) fonemləri haqqında elmi-nəzəri cəhətdən xeyli məlumat mövcuddur.

ƏDƏBİYYAT

1. Cameron G.G. The Old Persian text of the Bisutun inscription (JCS, v.2, 1951, p.47-54)
2. Çengiz Moulayi, rahnəma-ye zəban-e fars-i-ye bastan. Tehran: mehrnamək, 1387, 260 s.
3. Дандамаев М.А. Иран при первых Ахеменидов (VI в. до н.э.). М.: Наука, 1963, 292 с
4. Дьяконов И.М., История Мидии. М.-Л.: 1956, 344 с.
5. Əbulqasemi M. Tarix-e moxtəser-e zəban-e fars-i, Tehran: 1381,336 s.
6. Əziz Məhəmmədpur. Ərşeş-e xətt və seyr-e təkammoli və tarixi – ye an. Tehran: tabeş-e fərhang, 1386, 380 s.
7. Həsənov. H., Yazılar və əlifbalar. Bakı: Renesans, 2001, 264 s.

8. Hoseyni Eshaq Toqyani, Məhmud Bəratı. Tarix-e ədəbiyyat-e İran, Tehran: mərkəz-e Təhqiq o tose`-ye olum-e ensani, 1387, 429 s.
9. Qaşqay. S., Qədim Azərbaycan tarixi mixi yazılı mənbələrdə. Bakı: Təhsil, 2006, 148 s.
10. Mehri Bağeri. Tarix-e zəban-e farsı, Tehran: nəşr-e qətre, 1387, 212
11. Mələk-üş-şüəra Məhəmməd Təqi Bəhar. Səbkşenası, cəld-e əvvəl, Tehran: Zəvvar, 1387, 495 s.
12. Оранский. И.М., Введение в иранскую филологию. М.: Наука, 1988, 389 с.
13. Рубинштейн. Р.И., Разгаданные письма. Ленинград: Государственное учебно-педагогическое исследование, 1960, 126 с.
14. Sadiqova. C, Ələsgərova.T., Fars dilini tədqiq edən Azərbaycan alimləri. Bakı: Maarif, 1990, 222 s.
15. Yusifov. V., Qədim Şərq tarixi. Bakı: Şərq - Qərb, 2007, 534 s
16. <http://www.yasna.tk/خط ميخي/>.html

ХАРАКТЕРИСТИКА ИНВЕНТАРЯ ФОНЕМ В ДРЕВНЕПЕРСИДСКИХ КЛИНОПИСНЫХ ТЕКСТАХ

А.Б.МАМЕДОВА

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается вопрос о древнеперсидских клинописных текстах, о системе и особенностях их письма. В древнеперсидском языке, отраженном в клинописных текстах, имелся очень интересный инвентарь фонем. Так, в этом языке для обозначения гласных существовало 3 знака, для передачи на письме согласных, оканчивающихся звуком, /a/ существовало 22 клинописных знака; соответственно для обозначения согласных, оканчивающихся, звуком /u/ подразумевалось 7; а для согласных оканчивающихся звуком /i/ применялось 4 клинописных знака. Этот факт еще раз доказывает то, что фонетика персидского языка прошла долгий и многоступенчатый путь развития.

Ключевые слова: клинообразная запись, древнеперсидский язык, согласный, гласный, дифтонг, краткий гласный, долгий гласный

CHARACTERISTICS OF THE PHONEME INVENTORY OF THE ANCIENT PERSIAN CUNEIFORM

A.B.MAMMADOVA

SUMMARY

The article deals with ancient cuneiform writings, their reading, writing system and structure. Cuneiform was an interesting phoneme inventory of the Old Persian language, reflected in the alphabet. So, there are 4 signs for vowels in this language 3; 22 for consonants ending with / a /; 7 for consonants ending with / u; 4 consonants ending with / i /. This fact once again shows that the phonetic structure of the Persian Language has passed a long and diverse development path.

Key words: cuneiform writing, old Persian language, consonant, vowel, diphthong, short vowel, long vowel